

Kwaliteit verplicht

**Naar een nieuw stelsel van kwaliteitszorg
voor het wetenschappelijk onderzoek**

**Rapport van de werkgroep Kwaliteitszorg
Wetenschappelijk Onderzoek en
standpuntbepaling KNAW, NWO en VSNU**

© 2001. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, via internet of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)

Adres: Kloveniersburgwal 29, 1011 JV Amsterdam

Postadres: Postbus 19121, 1000 GC Amsterdam

Telefoon: 020-5510700

Fax: 020-6204941

E-mail: knaw@bureau.knaw.nl

www-adres: <http://www.knaw.nl>

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)

Adres: Laan van Nieuw Oost Indië 131

Postadres: Postbus 93138, 2509 AC Den Haag

Telefoon: 070-3440640

Fax: 070-3850971

E-mail: nwo@nwo.nl

www-adres: <http://www.nwo.nl>

Vereniging van Universiteiten (VSNU)

Adres: Leidseveer 35

Postadres: Postbus 19270, 3501 DG Utrecht

Telefoon: 030-2363888

Fax: 030-2333540

E-mail: post@vsnu.nl

www-adres: <http://www.vsnu.nl>

Voor het bestellen van publicaties: 020-5510780

ISBN 90-6984-315-3

Het papier van deze uitgave voldoet aan ISO-norm 9706 (1994) voor permanent houdbaar papier

Inhoud

Rapport van de werkgroep Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek

Preambule 9

1. Inleiding 11
2. Opdracht aan en werkwijze van de werkgroep 11
3. Huidige systemen van kwaliteitsbeoordeling 11
4. Naar een nieuw stelsel van kwaliteitszorg 12
5. Uitvoering van het nieuwe systeem van kwaliteitszorg 17
6. Aanbevelingen 18

Bijlage 1. Instellingsbesluit 20

Bijlage 2. Elementen van belang voor de kwaliteitsbeoordeling 23

Bijlage 3. Zelfevaluatie ter ondersteuning van intern onderzoeksbeleid 27

Bijlage 4. Protocol voor de kwaliteitsbeoordeling van wetenschappelijk onderzoek 31

Bijlage 5. Terminologie van de elementen, van belang voor de kwaliteitsbeoordeling 33

Bijlage 6. Vastleggen van gegevens 35

Standpunt KNAW, NWO en VSNU over het rapport van de werkgroep

1. Inleiding 41
2. Uitgangspunt nieuw stelsel 41
3. Uitwerking op onderdelen 43
4. Slot 44

Rapport van de werkgroep Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek

April 2000

Preambule

De werkgroep Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek hecht er waarde aan enkele inleidende opmerkingen te plaatsen bij haar rapport.

De kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland kan in het algemeen als goed worden aangemerkt. Het onderzoek in ons land laat zich in de regel positief vergelijken met dat in het buitenland. Internationale beoordelingen, of die nu worden uitgevoerd in het kader van de VSNU discipline-rapporten of beoordelingen van KNAW- en NWO-instituten, tonen keer op keer aan dat het niveau van het onderzoek in het algemeen goed is.

De voorstellen van de werkgroep voor een nieuw stelsel van kwaliteitszorg zijn niet ingegeven door de gedachte dat er in Nederland nog (te) veel onderzoek van onvoldoende kwaliteit wordt verricht. Dat stadium is gepasseerd na de verschillende bezuinigings- en taakverdelingsoperaties in de afgelopen decennia. De werkgroep heeft het als een uitdaging ervaren een voorstel te formuleren met als wenselijk resultaat dat het goede onderzoek van vandaag tot het excellente onderzoek van morgen kan behoren en dat excellent onderzoek deze positie kan behouden.

Toponderzoek wordt grotendeels bepaald door de kwaliteiten van de mensen die het onderzoek verrichten (*research is people*); goed onderzoeksbeleid houdt in dat de beste onderzoekers op de wetenschappelijke frontlijnen worden ingezet. Tevens is van groot belang dat de leiding van het onderzoek inzicht heeft in de gewenste richting van het onderzoek. Een verantwoorde instroom van jonge onderzoekers en goede verdere begeleiding van onderzoekers en ondersteunend personeel zijn cruciaal voor het slagen van veelbelovend wetenschappelijk onderzoek.

Beoordeling dient zich daarom op twee aspecten te richten: de kwaliteit van het onderzoek en de kwaliteit van het onderzoeksbeleid.

1 Inleiding

De besturen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Vereniging van Universiteiten (VSNU) hebben in hun tripartiete overleg van mei 1999 besloten de werkgroep Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek (KWO) te formeren. Deze werkgroep zou de vormgeving van een nieuw landelijk stelsel voor de beoordeling van universitair en para-universitair onderzoek ter hand moeten nemen.

2 Opdracht aan en werkwijze van de werkgroep

In de instellingsbeschikking is als opdracht geformuleerd: ‘De werkgroep heeft tot taak het ontwerpen van een landelijk stelsel van kwaliteitszorg ten behoeve van het universitair onderzoek, alsmede de onderzoekersopleidingen en het onderzoek in KNAW- en NWO-instituten, dat met ingang van 2002 – na afloop van de tweede ronde van VSNU-beoordelingen – in werking dient te treden’. Deze opdrachtformulering is in de bij de instellingsbeschikking bijgevoegde notitie nader uitgewerkt (Bijlage 1).

Het rapport is in zeven vergaderingen tot stand gekomen. De werkgroep heeft gesproken met vertegenwoordigers van de Erkenningscommissie Onderzoekscholen (ECOS), met de Stuurgroep Informatiebeleid van de VSNU en met vertegenwoordigers van het Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatiediensten (NIWI). Op 3 november 1999 heeft een eerste tussentijdse mondelinge terugkoppeling naar de drie opdrachtgevers plaatsgevonden. Een tweede concept van het rapport is rond eind december met de afzonderlijke opdrachtgevers besproken. Op 20 maart 2000 heeft de werkgroep het concept-rapport toegelicht aan de opdrachtgevers. Het nu voorliggende rapport is in april 2000 vastgesteld.

3 Huidige systemen van kwaliteitsbeoordeling

Voor een uitgebreide beschouwing over de huidige systemen van kwaliteitsbeoordeling van het wetenschappelijk onderzoek verwijst de werkgroep gaarne naar het rapport *Afstemming onderzoeksbeoordelingen; rapportage van de Tripartiete werkgroep afstemming onderzoeksbeoordelingen (december 1996)*. Dit rapport, geschreven door een werkgroep onder voorzitterschap van prof. dr. D.J. van de Kaa, bevat aanbevelingen om te komen tot een verbeterde afstemming van de bestaande stelsels van onderzoeksbeoordelingen zoals die door KNAW, NWO en VSNU worden gehanteerd.

De belangrijkste conclusies van de werkgroep-Van de Kaa zijn:

- Een vergaande herstructurering van de bestaande stelsels van onderzoeksbeoordeling is niet nodig;
- De procedures die worden gevolgd bij de verschillende beoordelingen voldoen *grosso modo*;

- Bezinning op frequentie en diepgang van de systemen voor onderzoeksbeoordeling is geboden;
- De drie onderzoeksorganisaties moeten planning, uitvoering en informatie-vraag aan onderzoekers onderling op elkaar afstemmen.

De werkgroep Van de Kaa kwam verder met de aanbeveling om de periode tussen verschillende beoordelingen naar zes jaar te brengen, de afstemming met onderwijsbeoordelingen te verbeteren en uniforme definities te hanteren bij het opvragen van informatie.

Onze werkgroep meent dat het rapport *Afstemming onderzoeksbeoordelingen* een waardevolle aanzet heeft gegeven om een betere afstemming van de bestaande stelsels van onderzoeksbeoordelingen te bereiken. Het rapport bevat een informatieve vergelijkende inventarisatie van de kenmerken van de onderstaande beoordelingen die thans onder verantwoordelijkheid van KNAW, NWO en VSNU worden uitgevoerd. De werkgroep-Van de Kaa noemt met name:

KNAW beoordeling van de eigen instituten
 (vervolg)erkenning onderzoeksscholen
 selectie van Akademie-onderzoekers
 beoordeling aanvragen voor technologische topinstituten

NWO beoordeling van de eigen instituten
 beoordeling van onderzoeksprogramma
 beoordeling van onderzoeksprojecten
 beoordeling van onderzoekers
 beoordeling toponderzoeksscholen

VSNU vergelijkende beoordeling van verschillende onderzoeksgroepen in een bepaalde discipline

Ten opzichte van het rapport van de werkgroep-Van de Kaa is er sprake van één belangrijke verandering in de inrichting van het onderzoeksveld. Dit betreft de versterking van het primaat van de onderzoeksinstelling. In het verlengde van onze opdracht hebben de drie opdrachtgevers deze ontwikkeling in nader overleg nadrukkelijk onderstreept. Dit houdt tevens in dat minder wordt gehecht aan de behoefte tot het organiseren van vergelijkende beoordelingen op nationaal niveau. In een nieuw stelsel van kwaliteitszorg moet het initiatief voor de externe onderzoeksbeoordeling liggen bij de onderzoeksinstelling. De externe onderzoeksbeoordeling moet worden geplaatst in een internationale context.

4 **Naar een nieuw stelsel van kwaliteitszorg**

Het belang van de creatieve, productieve onderzoekseenheid moet centraal staan bij het ontwerpen van een nieuw stelsel van kwaliteitszorg. Vanzelfsprekend moet ook een onderzoeker met een grote reputatie zich in een nieuw stelsel verantwoorden; het zijn in het algemeen immers collectieve middelen waarmee wordt gewerkt. Tegelijkertijd moet worden gepoogd om de beoordelingslast per onderzoekseenheid tot een minimum te beperken.

Uitgangspunt voor de werkgroep is dat een onderzoeker zoveel mogelijk van zijn of haar tijd moet kunnen besteden aan het onderzoek zelf. De werkgroep

ziet het daarom allereerst als haar taak om een stelsel te ontwerpen dat leidt tot een substantiële vermindering van de beoordelingslast. De werkgroep hoopt daarnaast dat het nieuwe stelsel, waarin de aandacht voor de aansturing van onderzoek een centraal element is, ook inspiratie geeft voor vernieuwing van het onderzoeksbeleid.

Het door de werkgroep voorgestelde nieuwe stelsel van kwaliteitszorg moet vanaf 2002, na afloop van de huidige VSNU-beoordelingsronde, in volle omvang gaan werken en ten minste voor de volgende tien jaar structuur geven aan de kwaliteitszorg van het wetenschappelijk onderzoek. Met proefprojecten kan al meteen worden gestart.

In het nieuwe stelsel staan twee elementen centraal: regelmatige zelfevaluatie en periodieke externe kwaliteitsbeoordeling.

4.1

Interne kwaliteitszorg

Vermindering van de beoordelingslast houdt meer in dan alleen een reeks van externe beoordelingen laten vervangen door één enkel moment van externe kwaliteitsbeoordeling. Een dergelijke reductie heeft alleen zin wanneer externe kwaliteitsbeoordeling gekoppeld is aan interne kwaliteitszorg.

Deze vorm van kwaliteitszorg betekent dat er een prikkel ontstaat om de sturing van onderzoek van binnenuit te verbeteren. Dit betekent dat de onderzoeksgroep op eigen initiatief zorgt voor regelmatige zelfevaluatie van het onderzoek en de sturing ervan. De combinatie van regelmatige zelfevaluatie en periodieke externe beoordeling is het fundament van het stelsel van kwaliteitszorg op het niveau van de onderzoekseenheid. Om te kunnen spreken van een landelijk dekkend stelsel van kwaliteitszorg voor het wetenschappelijk onderzoek is het noodzakelijk dat alle onderzoekseenheden het model van interne zelfevaluatie en externe beoordeling hanteren.

4.2

Permanente zelfevaluatie

De zelfevaluatie is het instrument waarmee onderzoek en de wijze waarop het tot stand komt min of meer permanent getoetst kan worden. Zelfevaluatie dient tot optimalisering van de sturing van onderzoek en is de verantwoordelijkheid van de onderzoeksinstelling (op universitair niveau is dit het College van Bestuur, op facultair niveau is dit de decaan, en op KNAW- en NWO-niveau zijn dit de respectieve besturen). Een zelfevaluatie zou, afhankelijk van de cultuur per eenheid, ten minste twee maal per vijf jaar moeten worden uitgevoerd. De werkgroep vindt het essentieel dat alle geledingen van de onderzoekseenheid bij het uitvoeren van een zelfevaluatie worden betrokken. Het is van belang dat de zelfevaluatie niet alleen het product is van het management, maar van alle medewerkers van de eenheid.

Basisinformatie voor aansturing

Een goede zelfevaluatie levert basisinformatie voor de aansturing van het onderzoek op en zal, in combinatie met informatie over de inhoud van het onderzoek, andere vormen van verantwoording overbodig maken. De noodzaak om apart informatie te verzamelen ten behoeve van de externe beoordeling kan hierdoor sterk verminderen. De onderzoeksinstelling moet erop toezien dat elke onderzoekseenheid een systematiek voor zelfevaluatie benut

en deze ook toepast. Een goede zelfevaluatie is allereerst noodzakelijk voor het in beeld brengen en borgen van de eigen kwaliteit en de sturing van het onderzoek. Openbaarheid van zelfevaluaties vergt heldere spelregels en vraagt zeker in het begin de nodige terughoudendheid. In het geval van de universitaire instellingen is het stimuleren van het proces van zelfevaluatie in het bijzonder de verantwoordelijkheid van de decaan. Bij de KNAW- en NWO-instituten is dit de verantwoordelijkheid van de respectieve instituutdirecteuren.

Elementen en model voor zelfevaluatie

De werkgroep sluit voor de opzet van de zelfevaluatie aan bij bestaande modellen en criteria. Dat bevordert de vergelijkbaarheid en uniformiteit in zelfevaluaties en maakt de beoordeling ervan doorzichtiger. De kern van de zelfevaluatie wordt gevormd door een stelselmatige aandacht voor aspecten van leiderschap, inclusief de aansturing van onderzoekseenheden en de werving en selectie van onderzoekers. De werkgroep heeft hiervoor een stramien met een zo beperkt mogelijk aantal elementen geformuleerd. Dit stramien kan tevens gebruikt worden bij de externe beoordeling. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de sturing en de resultaten van onderzoek. De door de werkgroep in paragraaf 5 geformuleerde clusters van gegevens sluiten aan bij een internationaal erkend model voor zelfevaluatie (INK/EFQM, zie ook Bijlage 3). Hantering van dit model wordt sterk aanbevolen voor de eigen aansturing van het onderzoek.

Intercollegiale toetsing

Zelfevaluatie op basis van het voorgestelde model leent zich ook goed voor intercollegiale toetsing. Een dergelijke toetsing versterkt de uitgangspositie van de onderzoekseenheid voor externe beoordeling.

In sommige gevallen zal zelfevaluatie op basis van het model te omvangrijk kunnen zijn. Met name geldt dit voor kleine, overzichtelijke onderzoekseenheden onder het niveau van een faculteit of onderzoeksschool. In dergelijke gevallen pleit de werkgroep sterk voor een vorm van intercollegiale toetsing.

Ondersteuning

Het is noodzakelijk dat onderzoeksinstellingen voor de invoering van de zelfevaluatie de hulp kunnen inroepen van bijvoorbeeld een 'Steunpunt Kwaliteit Wetenschappelijk Onderzoek'. Dit steunpunt zou wellicht kunnen worden gevormd door de huidige afdeling Kwaliteitszorg van de VSNU te verzelfstandigen, met een capaciteit en werkwijze die recht doet aan de taken van het nieuwe stelsel. De werkgroep pleit voor de oprichting van een steunpunt vanwege het risico dat het schrijven van een zelfevaluatie kan worden gezien als een uitnodiging om meer in plaats van minder rapporten te publiceren. Het steunpunt heeft tot doel om op professionele wijze het proces van invoering van zelfevaluaties te begeleiden, in het bijzonder op basis van het genoemde model voor zelfevaluatie. Niet elke instelling heeft hiermee immers al ervaring opgedaan. De werkgroep stelt voor dat het steunpunt zo snel mogelijk een handleiding schrijft over de wijze waarop zelfevaluaties zouden kunnen worden uitgevoerd. De werkgroep vindt het ook van belang dat zeker in de aanloopfase de ervaring met zelfevaluatie wordt gedeeld, bijvoorbeeld

door intercollegiale toetsing van de zelfevaluaties. Ook vormen van intercollegiale toetsing kunnen door het steunpunt worden ondersteund.

4.3 Externe beoordeling ex post

De werkgroep vindt het van belang dat ten hoogste eenmaal per zes jaar de kwaliteit van het onderzoek en van het onderzoeksbeleid door externe *peers* wordt getoetst. In tegenstelling tot de huidige situatie neemt in het nieuwe stelsel elke onderzoeksinstelling zelf het initiatief tot een dergelijke externe beoordeling en bepaalt de onderzoeksinstelling ook zelf de omvang van de te beoordelen onderzoekseenheid. Daarmee vervalt een landelijke vergelijking zoals in de VSNU-beoordelingen gebruikelijk was.

De werkgroep pleit ervoor om in het geval van universitaire onderzoekseenheden de omvang van een eenheid ten minste te laten overeenkomen met die van een onderzoeksschool¹. Bij de externe beoordeling van KNAW- en NWO-instituten wordt de omvang bepaald door de omvang van het instituut. De externe beoordeling is gericht op de inhoud van het onderzoek en geschiedt in een internationale context. De evaluatiecommissie schenkt in het bijzonder aandacht aan de toekomstplannen van de eenheid. Bij de externe beoordeling wordt gebruik gemaakt van een uniform beoordelingsprotocol, dat wat betreft de evaluatie van de kwaliteit van het onderzoek in principe niet afwijkt van de tot op heden gebruikte VSNU protocollen. De werkgroep zou er voor willen pleiten om de KNAW aan te wijzen als verantwoordelijke instantie voor de bindende voordracht van de leden van externe beoordelingscommissies. De leden worden door de betreffende instelling benoemd.

4.4 Externe beoordeling ex ante

De werkgroep gaat er van uit dat ex ante beoordelingen nodig zullen blijven. De *ex ante* beoordelingen dienen in de toekomst echter mede gebaseerd te zijn op de onderzoeksbeoordelingen *ex post* (die vooral de *past performance* van de aanvragers betreffen), en op recente verkenningen.

4.5 Uniform vastleggen van gegevens

In het nieuwe stelsel verstrekken onderzoekers hun gegevens op uniforme en gestandaardiseerde wijze en niet in steeds wisselende vorm en samenstelling per beoordeling. De aangeleverde gegevens vormen het basismateriaal voor alle bestaande vormen van onderzoeksbeoordeling (interne en externe *ex post* toetsing, (her)erkenning onderzoeksscholen, beoordeling van *past performance* bij NWO aanvragen).

4.6 Elementen van het nieuwe stelsel

Samengevat bestaat het nieuwe stelsel uit de volgende elementen (nader uitgewerkt in Bijlagen 2 t/m 6; zie ook Figuur 1):

¹ Een rekensom leert dat bij een grootte van ongeveer 120 tot 200 (zeg: 160) onderzoekers per te beoordelen onderzoekseenheid en ongeveer 20 000 onderzoekers in het Nederlandse wetenschappelijke onderzoek (in universiteiten plus KNAW- en NWO-instituten) per zes jaar ong. 125 externe beoordelingen dienen plaats te vinden (gemiddeld 20 à 25 per jaar). Daarvoor dienen jaarlijks 100 à 125 externe deskundigen (*peers*) te worden benaderd (bij ongeveer 5 externe deskundigen per commissie).

Gegevens

De onderzoekers verstrekken aan de eigen onderzoeksinstelling eenmalig alle benodigde onderzoeksgegevens waaronder input- en publicatiegegevens. Dit gebeurt volgens gedefinieerde voorschriften en wordt bij voorkeur jaarlijks bijgewerkt. De onderzoeksinstelling zorgt voor gegevensopslag in een intern informatiesysteem. De gegevens in dit informatiesysteem worden door de onderzoeksinstelling gedeeltelijk extern ontsloten, voor zover dit nodig is voor externe *ex post* of *ex ante* toetsing (zie Bijlage 6 voor een voorstel voor externe toegankelijkheid via Internet).

Zelfevaluatie

De onderzoeksinstelling laat regelmatig (afhankelijk van de cultuur per eenheid, maar grosso modo twee maal per zes jaar) een zelfevaluatie verrichten van de onder haar ressorterende onderzoekseenheden. Bij een zelfevaluatie worden de bouwstenen aangedragen door de echte samenhangende en samenwerkende groepen, de teams op de werkvloer. Aan de hand van deze bouwstenen komt het zelfevaluatie-rapport van de onderzoekseenheid tot stand, die onderwerp wordt van externe beoordeling. Daarbij gaat het om twee invalshoeken: (1) de resultaten van het onderzoek en (2) het onderzoeksbeleid. De eerste invalshoek betreft de vraag of het onderzoek van goede kwaliteit is. De tweede invalshoek betreft de vraag of de juiste voorwaarden worden geschapen voor succesvol onderzoek, inclusief aspecten als leiderschap, werving en selectie van onderzoekers en beheer. De zelfevaluatie maakt gebruik van en refereert aan de eerder aangeleverde gegevens. Rapporten van zelfevaluatie zijn niet extern toegankelijk, maar blijven binnen de instelling. Ten hoogste eenmaal per zes jaar dienen de zelfevaluatie-rapporten tevens als input voor de externe toetsing.

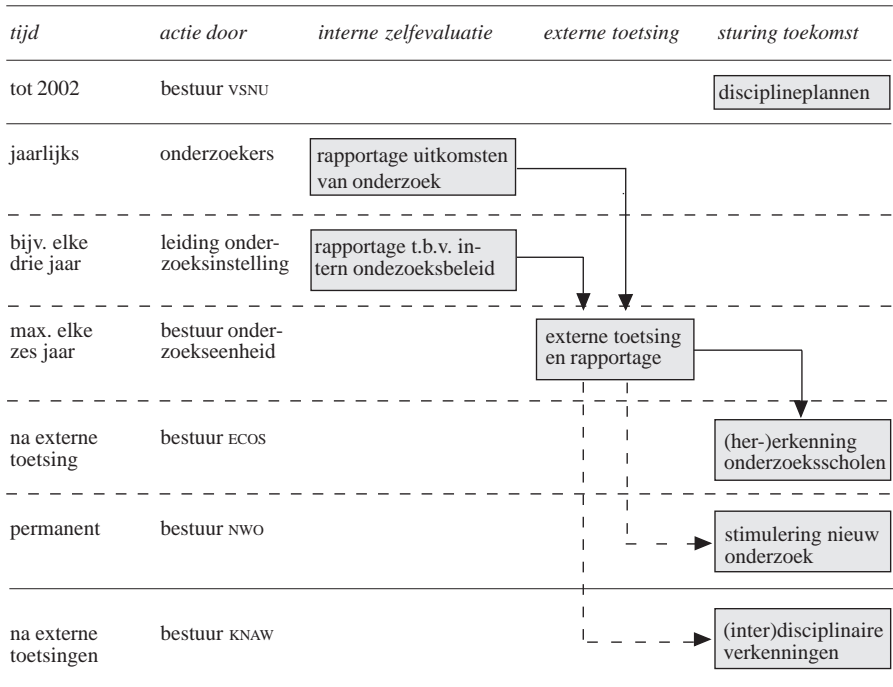
Ex post beoordeling

De *ex post* beoordeling gebeurt niet vaker dan éénmaal per zes jaar in de vorm van een externe beoordeling (*peer review*) op basis van regelmatige zelfevaluatie door de betrokken onderzoekseenheid. Daarbij hanteren KNAW, NWO en VSNU één protocol. De leden van de externe, internationale beoordelingscommissies worden aangewezen door de KNAW. Rapporten van externe beoordelingscommissies worden in het informatiesysteem van de onderzoeksinstelling opgeslagen. Deze rapporten zijn beperkt extern toegankelijk.

Ex ante beoordeling

Voor de beoordeling van competitieve aanvragen voor subsidiëring of (vervolg)erkenning worden de eerder opgeslagen gegevens en de rapporten van de externe beoordelingscommissies benut. Uitkomsten van *ex ante* beoordeling worden in een bestand bij NWO vastgelegd, maar zijn in principe niet openbaar.

Figuur 1. Toetsing wetenschappelijk onderzoek

Beoordeling stelsel kwaliteitszorg

De effectiviteit en de efficiëntie van het nieuwe stelsel van kwaliteitszorg moeten zelf ook aan beoordeling worden onderworpen.

De beoordeling van de effectiviteit van het stelsel betreft kwaliteit, toegankelijkheid en bruikbaarheid van de onderzoeksgegevens en beoordelingsrapporten. De beoordeling van de efficiëntie heeft betrekking op de vraag in hoeverre het nieuwe stelsel heeft geleid tot een vermindering van de beoordelingslast bij de onderzoekers. Rapportage over de beoordeling van het stelsel is openbaar.

5

Uitvoering van het nieuwe stelsel van kwaliteitszorg

Dit rapport beoogt niet alleen theoretisch een nieuw stelsel voor de kwaliteitszorg van het wetenschappelijk onderzoek in ons land aan te reiken. Het wil tevens richting bieden voor de uitvoering in de praktijk. De werkgroep staat een stelsel voor ogen dat door alle betrokken partijen – van onderzoeker tot onderzoekskoepel – kan worden benut, onafhankelijk van de wijze waarop het onderzoek is georganiseerd in een groep, een school, een instituut of een faculteit.

Zoals in Paragraaf 4 besproken gaat het bij de kwaliteitszorg van wetenschappelijk onderzoek om twee invalshoeken: (1) de inhoudelijke beoordeling van het onderzoek en (2) de beoordeling van het beleid.

Gegevens moeten beschikbaar zijn voor zelfevaluatie en voor kwaliteitstoetsing door derden. De gegevens moeten uniform en gestandaardiseerd worden opgeslagen in een informatiesysteem dat onder supervisie staat van de onderzoeksinstelling. Ook rapporten die het resultaat zijn van externe toetsing worden aan dit systeem toegevoegd. Het systeem moet gedeeltelijk extern toegankelijk zijn via Internet voor het ophalen van gegevens voor externe beoordelingen.

Teneinde structuur te brengen in het vastleggen van primaire gegevens, uitkomsten van onderzoek en resultaten van beoordelingen zijn ten behoeve van de uitvoering drie clusters van soorten gegevens gedefinieerd, in aansluiting op de in Paragraaf 4 genoemde elementen (zie ook Bijlage 6):

Cluster 1. Primaire gegevens over het onderzoek

Daarbij worden onderscheiden:

- de onderzoeksinstelling;
- de onderzoekseenheid en hoofdthema's;
- de onderzoeksgroep en thema's;
- onderzoeksprojecten en subthema's;
- de onderzoekers.

Cluster 2. Uitkomsten van onderzoek en beleid

- publicaties en andere uitkomsten van onderzoek
- rapportages over onderzoeksbeleid (in het kader van zelfevaluatie)

Cluster 3. Kwaliteitsbeoordeling van onderzoek

- samenstelling externe beoordelingscommissie
- rapporten als uitkomst van *peer review* van onderzoekseenheden

Elk van de drie clusters bevat verschillende *elementen* die van belang zijn voor de kwaliteitsbeoordeling (zie Bijlage 2). De werkgroep heeft een lijst van begrippen samengesteld die gehanteerd kan worden bij het aanleveren en het gebruik van de benodigde gegevens (zie Bijlage 5).

Daarnaast heeft de werkgroep de samenhang tussen de elementen beschreven in Bijlage 6. Deze bijlage kan worden gebruikt bij het ontwikkelen van een model voor het aanleveren van gegevens voor externe beoordelingen.

6

Aanbevelingen

De werkgroep doet de volgende aanbevelingen voor een nieuw stelsel van kwaliteitszorg voor het wetenschappelijk onderzoek:

1. Nieuw stelsel

De bestaande stelsels van *ex post* en *ex ante* beoordelingen van wetenschappelijk onderzoek door KNAW, VSNU en NWO worden vervangen door een nieuw stelsel van kwaliteitszorg. In het nieuwe stelsel van kwaliteitszorg staan twee elementen centraal:

- regelmatige zelfevaluatie;

- periodieke externe kwaliteitsbeoordeling op basis van *peer review*, waarbij het initiatief voor de externe beoordeling ligt bij de onderzoeksinstelling.

2. *Onderzoekseenheid*

De onderzoeksinstelling bepaalt zelf de aard en omvang van de te beoordelen onderzoekseenheid.

3. *Frequentie*

Onderzoeksbeoordelingen *ex post* vinden vanaf 2002 ten hoogste éénmaal per zes jaar plaats.

4. *Steunpunt Kwaliteit Onderzoek*

Bij de VSNU dient een Steunpunt Kwaliteit Wetenschappelijk Onderzoek ondergebracht te worden, dat tot doel heeft het proces van invoering van zelfevaluaties bij de instellingen te begeleiden. Dit steunpunt is tevens verantwoordelijk voor de ambtelijke ondersteuning van externe beoordelingscommissies.

5. *Ex post beoordelingen*

Bij alle *ex post* onderzoeksbeoordelingen dient gebruik te worden gemaakt van hetzelfde protocol. De KNAW is de aangewezen instantie voor de bindende voordracht van de externe beoordelaars. De benoeming geschiedt door de betreffende instelling.

6. *Ex ante beoordelingen*

Beoordelingen *ex ante* moeten op verschillende tijdstippen blijven plaatsvinden, maar zijn mede gebaseerd op de in informatiesystemen vastgelegde informatie.

7. *Informatiesystemen*

Gegevens over onderzoekers en projecten worden gestandaardiseerd opgeslagen in informatiesystemen onder supervisie van onderzoeksinstellingen. De gegevens worden jaarlijks bijgewerkt en vormen het basismateriaal voor alle vormen van beoordeling. De informatiesystemen dienen voor daartoe geautoriseerde instanties via Internet toegankelijk te zijn. De Internet-website zou onder supervisie van NWO kunnen staan.

8. *Proefprojecten*

Alvorens het nieuwe stelsel in 2002 wordt ingevoerd moeten enkele proefprojecten worden uitgevoerd waardoor de kernelementen van het nieuwe stelsel kunnen worden getoetst.

9. *Evaluatie van nieuw stelsel*

De effectiviteit en de efficiëntie van het nieuwe stelsel van kwaliteitszorg worden zelf ook aan beoordeling onderworpen.

In hun notitie *Gezamenlijke koers*, in april 1999 aangeboden aan de minister van oc&w, maken KNAW, NWO en VSNU melding van afspraken over een aanpak gericht op vereenvoudiging en aanscherping van de beoordeling van de kwaliteit van universitair onderzoek.

In het tripartiete overleg van mei 1999 is afgesproken een werkgroep te vormen die met de vormgeving van een nieuw landelijk stelsel van beoordeling van universitair en para-universitair onderzoek wordt belast.

Opdracht

Het ontwerpen van een landelijk stelsel van kwaliteitszorg ten behoeve van het universitaire onderzoek en de onderzoekersopleidingen, alsmede het onderzoek in KNAW- en NWO-instituten, dat met ingang van 2002 – na afloop van de 2e ronde van VSNU disciplinebeoordelingen – in werking dient te treden.

Cruciale ontwerpeis is dat elke onderzoeksgroep, onderzoeksinstituut of onderzoeksschool (niet meer dan) eens per vijf jaar aan een beoordeling door internationale *peers* wordt onderworpen. Opdrachtgever voor een externe beoordeling is, elk voor zijn eigen ressort, het bestuur van de universiteit, van de KNAW of van NWO, dan wel door deze besturen aan te wijzen organen. De vijfjaarlijkse externe beoordeling dient de grondstof te vormen voor alle lokale en bovenlokale processen van verantwoording, beleidsvorming en accreditatie. De beoordeling dient dan ook zodanig te zijn ingericht dat aan de vervulling van de volgende functies wordt bijgedragen:

- a. Kwaliteitszorg van het onderzoek en opleiding van jonge onderzoekers, waaronder begrepen:
 - kwaliteitsverbetering;
 - *benchmarking*: positie nationaal, maar vooral internationaal ('doen we het goed');
 - terugkoppeling naar missie en strategisch beleid ('doen we het goede').
- b. Externe verantwoording over besteding van publieke middelen
- c. Informatievoorziening, o.m. ten behoeve van subsidiegevers, opdrachtgevers contractresearch, erkenning onderzoeksscholen, arbeidsmarkt voor onderzoekers en onderwijsvragers.

De werkgroep dient in ieder geval aan de volgende onderwerpen aandacht te besteden:

- definitie begrippenkader;
- verantwoordelijkheden voor de kwaliteitsbeoordeling en voor de organisatie daarvan;
- definiëring te beoordelen eenheden;
- reikwijdte van de beoordeling (beoordelingsaspecten);
- samenhang tussen interne en externe kwaliteitsbeoordeling;
- consequenties voor de erkenning van onderzoeksscholen;
- werkwijze externe beoordelingscommissie;

- doelmatigheid van de informatievoorziening ten behoeve van de beoordeling;
- samenstelling beoordelingscommissie;
- criteriastelsel;
- aan rapportage te stellen eisen;
- openbaarheid rapportage en uitzondering daarop;
- bewaking kwaliteit van de kwaliteitszorg;
- bestuurlijke follow-up beoordelingsrapporten.

Opdrachtgever

Besturen KNAW, NWO en VSNU.

Planning

Rapport gereed uiterlijk 1 januari 2000.

Werkgroep

Profiel

Voorzitter en vier leden die in Nederland werkzaam zijn, met een spreiding over de wetenschappelijke disciplines en instellingen. In de werkgroep dient de volgende deskundigheid en ervaring te worden samengebracht:

- ervaring met discipline- en instituutsbeoordelingen
- deskundigheid evaluatie-/beoordelingsprocessen
- deskundigheid organisatie en management onderzoek
- bestuurlijke en internationale ervaring

Samenstelling

Voorzitter

Prof. dr. ir. J.H. van Bommel, hoogleraar medische informatica, EUR

Vice-voorzitter

Prof. dr. H. van der Laan, hoogleraar astronomie, UU

Leden

Mw. Prof. dr. C.C. Bakels, hoogleraar archeologie, UL

Prof. dr. S.S. Blume, hoogleraar wetenschapsdynamica, UVA

Prof. dr. W. van Vierssen, rector International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering (IHE Delft).

Secretariaat

Het secretariaat wordt vervuld door drs. D.P. Noordhoek, Northedge b.v., en drs. N.R.J. Deen, beleidsmedewerker KNAW.

Achtergronddocumenten

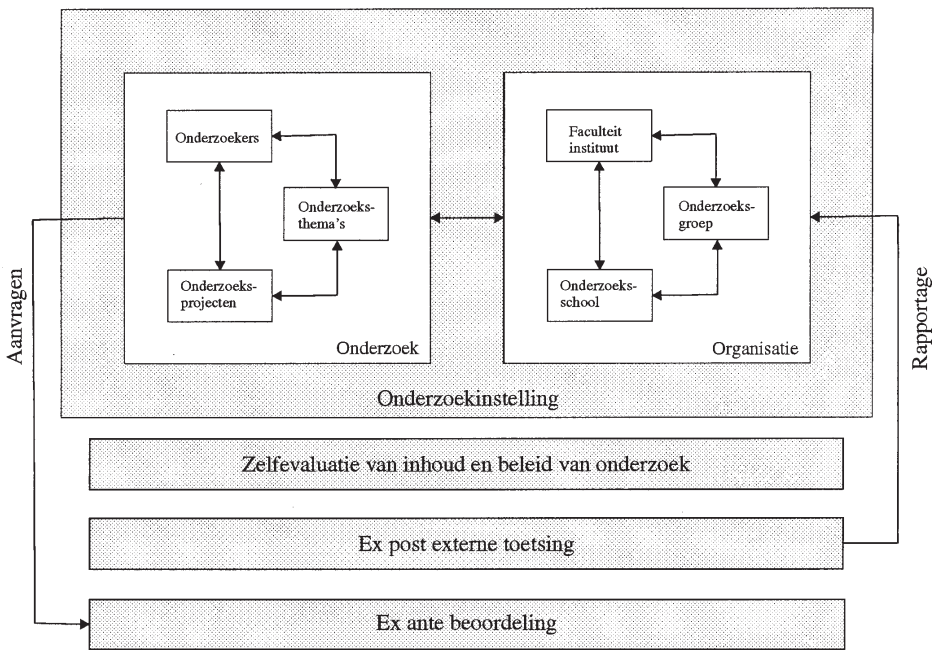
- *Gezamenlijke koers van KNAW, NWO en VSNU*. Notitie voor de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, april 1999.
- *Afstemming onderzoeksbeoordelingen*. Rapportage Tripartiete Werkgroep Afstemming onderzoeks-beoordelingen (voorzitter D.J. van de Kaa), december 1996.
- *Afstemming beoordelingsagenda en gebruik eenduidige definities*. Ambtelijke werkgroep tripartiete overleg, februari 1998.

- *Landelijk stelsel Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek*. Startnotitie KNAW ten behoeve in te stellen werkgroep, juni 1998.
- *Protocol for the Quality Assessment of Institutes of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences*, januari 1999.
- *Guidelines for the evaluation of NWO Institutes*, december 1998.
- *Assessment of Research Quality-Protocol 1998*, VSNU, juni 1998.

Bijlage 2 Elementen van belang voor de kwaliteitsbeoordeling

Hieronder wordt een korte beschrijving gegeven van de elementen die nodig zijn voor de kwaliteitsbeoordeling. Figuur 2 geeft de samenhang weer tussen de elementen die van belang zijn bij alle *ex post* en *ex ante* beoordeling. In principe worden gegevens over deze elementen in een informatiesysteem vastgelegd, dat slechts partieel en onder voorwaarden voor derden toegankelijk is.

Onderzoekers werken in het kader van *onderzoeksthema's* (die soms de onderzoeksinstelling overstijgen) aan *onderzoeksprojecten*. De uitkomst daarvan zijn onder meer *publicaties*. De organisatorische inbedding van het onderzoek is de *onderzoeksgroep*, die in de loop der tijd van aard en samenstelling kan veranderen. Datzelfde geldt ook voor grotere eenheden, die verschillende onderzoeksgroepen kunnen omvatten, zoals het researchinstituut, de onder-

Figuur 2. Samenhang tussen de elementen bij ex post en ex ante beoordelingen. Samenhang tussen de elementen is essentieel voor kwaliteitsbeoordeling. De pijlen verwijzen naar de onderlinge relaties. Binnen de rechthoek 'onderzoeksinstelling' werken onderzoekers aan projecten binnen thema's. In een instelling kan binnen verschillende grotere of kleinere verbanden onderzoek worden verricht, bijvoorbeeld in een groep, een onderzoeksschool of in een faculteit dan wel instituut. Er kunnen ook interfacultaire samenwerkingsverbanden bestaan. Materiaal ten behoeve van externe beoordeling wordt aangeboden in de vorm van zelfevaluatie rapporten. Het onderzoek wordt vijfjaarlijks geëvalueerd door middel van peer review. De uitkomsten van externe toetsing alsmede de daaraan ten grondslag liggende gegevens zijn beschikbaar voor zowel andere ex ante als andere ex post beoordelingen.

zoeksschool of de faculteit. Tussen verschillende instellingen kan samenwerking bestaan, zoals in een onderzoeksschool. Faculteiten kunnen onderling besluiten een verschillende instellingen omvattende eenheid extern te laten beoordelen.

De verschillende elementen worden hier kort besproken (zie ook Bijlage 5).

1

Primaire gegevens over het onderzoek

De primaire gegevens worden vastgelegd in een informatiesysteem onder supervisie van de onderzoeksinstelling. Via Internet kunnen deze gegevens gedeeltelijk door derden ontsloten worden.

Onderzoekers

De onderzoeker staat centraal bij wetenschappelijk onderzoek. Van hem of haar moeten kenmerkende gegevens bekend zijn, zodat een eenduidige *labeling* mogelijk is aan discipline, onderzoeksgroep, -project en -organisatie, alsmede aan publicaties; deze informatie is in principe openbaar.

Over onderzoekers kunnen tevens andere gegevens worden vastgelegd, zoals *citation scores*, *parameters of esteem*, opleiding en loopbaan; deze gegevens zijn in principe niet openbaar, en kunnen alleen met impliciete dan wel expliciete toestemming aan derden ter beschikking worden gesteld.

De gegevens worden in principe éénmaal jaarlijks verstrekt en door de instelling getoetst op betrouwbaarheid en volledigheid. De wettelijke privacyregels zijn van toepassing op deze gegevens voor zover deze persoonsgebonden zijn. Bij het opstellen van een zelfevaluatie of een nieuwe aanvraag voor onderzoek waarbij *past performance* een rol speelt, zal van deze gegevens gebruik worden gemaakt.

Onderzoeksgroep

Een onderzoeksgroep bestaat uit onderzoekers en heeft een onderzoeksopdracht (missie). Periodiek en bij voorkeur jaarlijks worden de gegevens van de onderzoeksgroep vastgelegd. Door middel van koppelingen worden de relaties vastgelegd tussen onderzoekers, publicaties, onderzoeksprojecten en onderzoeksscholen, middelen en samenwerkingsverbanden. Alle gegevens over de onderzoeksgroep moeten in principe extern toegankelijk zijn voor beoordelende instanties.

Onderzoeksprojecten en -thema's

Onderzoeksprojecten zijn van tijdelijke aard en kunnen deel uitmaken van grotere onderzoeksthema's, bijvoorbeeld binnen een onderzoeksschool, een onderzoeksinstituut of een faculteit. Hiervan worden vastgelegd het doel, middelen (financiële bronnen gerangschikt naar 1e, 2e, 3e en 4e geldstromen), deelnemende onderzoekers en samenwerking, zowel nationaal als internationaal. Alle gegevens met betrekking tot onderzoeksprojecten zijn in principe extern toegankelijk.

Een relevant onderzoeksthema bevat doorgaans onderzoeksprojecten waaraan wordt deelgenomen door verschillende groepen, al dan niet in het kader van een onderzoeksschool. Hiervan worden jaarlijks de benodigde gegevens opgeslagen, zoals naam van het thema, deelnemende groepen, projecten en

deelnemende onderzoeksschool. Alle gegevens over een onderzoeksthema zijn in principe openbaar.

Onderzoeksinstelling

Een onderzoeksinstelling is de instantie die verschillende onderzoeksgroepen of onderzoeksscholen kan omvatten. De onderzoeksinstelling bestaat bijvoorbeeld uit een omvangrijk onderzoeksinstituut of een faculteit. Gegevens over de instelling worden regelmatig, bij voorkeur jaarlijks, vastgesteld of bijgesteld en omvatten missie en samenstelling. Belangrijk is dat bij de rapportage over onderzoeksbeleid de nodige gegevens beschikbaar zijn. Bedoelde gegevens zijn in principe openbaar.

Onderzoekseenheid

Hieronder wordt verstaan een eenheid van onderzoekers met een zelfde missie. Verschillende onderzoeksgroepen kunnen van de onderzoekseenheid deel uitmaken. De aard en omvang van deze eenheid wordt vastgesteld door de onderzoeksinstelling. Voor de externe beoordeling is dit in de regel het niveau van de een groot onderzoeksinstituut of een onderzoeksschool.

Onderzoekskoepel

De onderzoekskoepel is de organisatorische structuur waarbinnen verschillend onderzoek plaatsvindt. De koepels zijn KNAW, NWO en VSNU. Gezamenlijk vormen zij de nationale wetenschapskoepel.

2

Uitkomsten van onderzoek en onderzoeksbeleid

Publicaties

Resultaten van wetenschappelijk onderzoek vinden hun weerslag in publicaties. Deze worden in de meeste disciplines – maar niet in alle – onderscheiden in (1) publicaties met *peer review*, (2) publicaties in boekvorm of hoofdstukken in boeken en (3) andere publicaties. Steeds vaker worden ook elektronische publicaties meegeteld, mits *peer reviewed*.

In sommige wetenschapsgebieden tellen in feite alleen de Engelstalige publicaties, voor andere wetenschapsgebieden gelden verschillende criteria. De aan publicaties te stellen eisen verschillen derhalve per wetenschappelijke discipline.

De publicatiegegevens staan centraal bij de kwaliteitsbeoordeling van onderzoek. Onderzoekers moeten daarom in staat worden gesteld publicatiegegevens te verifiëren en eventueel te corrigeren. Onderzoeksresultaten in de vorm van publicaties moeten openbaar zijn.

Onderzoeksbeleid

Periodiek moet worden gerapporteerd over het onderzoeksbeleid van de eenheid voor wetenschappelijk onderzoek (onderzoeksinstituut/onderzoeksschool). Deze rapporten ontstaan mede uit zelfevaluaties. De bedoelde beschikbare gegevens gaan over de missie van de onderzoekseenheid, infrastructuurle voorzieningen, personele bezetting en opbouw (categorieën, leeftijd) en het beleid ten aanzien van selectie, werving en carrièreperspectief (aio's, oio's, post-docs, OBP, ud's, uhd's, hoogleraren).

Van belang is ook een beschrijving van de besluitvorming over het onderzoek.

Hieronder vallen: leidinggeven aan het onderzoek, verwerving van en beslissingen over de financiering van het onderzoek, beschrijving van de maatschappelijke aspecten van het onderzoek, de wijze waarop de resultaten van het onderzoek worden uitgedragen, de samenwerking met instellingen in binnen- en buitenland, beschrijving van strategische allianties (lokaal, nationaal, grensoverschrijdend of bijvoorbeeld met de industrie) en de samenhang tussen onderzoek en onderwijs.

De zelfevaluatie bevat de namen van degenen die voor de rapportage over het onderzoeksbeleid verantwoordelijk zijn. In principe is informatie over het beleid slechts onder bepaalde voorwaarden voor derden toegankelijk.

3

Kwaliteitsbeoordeling van onderzoek

Externe beoordeling

Onderzoek zal periodiek worden beoordeeld door een commissie van experts op een bepaald vakgebied (*peers*). Deze krijgen als documentatie voor de externe kwaliteitsbeoordeling:

- (een) zelfevaluatierapport(en) van de betrokken onderzoekseenheid;
- een opgave van een selectie van de belangrijkste publicaties van het betreffende onderzoek;
- toegang tot gegevens over publicaties, onderzoekers, onderzoeksgroepen, -projecten en -thema's die aan het onderzoek zijn gerelateerd evenals overeenkomstige rapportages over eerdere perioden.

Toegang tot deze gegevens is slechts voorbehouden aan de externe beoordelingscommissie.

Identieke protocollen worden gevolgd door alle bij een onderzoeksbeoordeling betrokken instanties, commissies en personen. Deze protocollen zijn uiteraard openbaar.

Externe beoordelingscommissie

De KNAW is de aangewezen instantie om de leden van externe beoordelingscommissies bindend voor te dragen, die vervolgens worden benoemd door de instelling. Ter voorbereiding van onderzoeksbeoordelingen zal een bestand worden bijgehouden van potentiële en actieve leden van onderzoeksbeoordelingscommissies. Toegang tot dit bestand is strikt voorbehouden aan de instantie die verantwoordelijk is voor de instelling van onderzoeksbeoordelingscommissies, i.c. de KNAW.

Rapportage van de onderzoeksbeoordeling

Na goedkeuring en een procedure van hoor en wederhoor zal het eindrapport van een onderzoeksbeoordelingscommissie worden vastgesteld. Dit eindrapport bevat een oordeel over het onderzoek en een oordeel over het onderzoeksbeleid. Het rapport bestaat zowel uit een tekstueel als een gecodeerd deel; het eerste bevat beoordelingen in woorden, het tweede in semi-kwantitatieve vorm. Het eindrapport bevat de namen van de *peers* die voor de beoordeling verantwoordelijk waren. Het oordeel over het onderzoek is openbaar. Het oordeel over het onderzoeksbeleid is vertrouwelijk.

Bijlage 3 Zelfevaluatie ter ondersteuning van intern onderzoeksbeleid

Deze bijlage betreft de zelfevaluatie als instrument ter ondersteuning van het onderzoeksbeleid. Onderzoeksbeoordelingen dienen ter ondersteuning van een permanent proces van kwaliteitsverbetering. Zij markeren binnen onderzoeksinstellingen expliciete momenten van bezinning op missie, op de kwaliteit van het onderzoek en op de relatie tussen die kwaliteit en de organisatorische randvoorwaarden (medewerkers, materiële voorzieningen, financiën en bestuur).

Beoordelingsmomenten zijn ijkpunten in de voortgang van het wetenschappelijk onderzoek. Door het interdisciplinaire karakter van veel wetenschappelijk onderzoek zijn de organisatorische randvoorwaarden de afgelopen jaren van steeds groter belang geworden. De noodzaak tot permanent optimaliseren van deze randvoorwaarden vraagt om een dynamisch onderzoeksbeleid.

De werkgroep is zich bewust van de traditionele koudwatervrees bij veel onderzoekers wanneer aandacht wordt gevraagd voor onderzoeksbeleid. Beleid wordt meestal geassocieerd met veel bureaucratie en weinig dynamiek. De werkgroep is echter van mening dat voor het onderzoeksbeleid begrippen als creativiteit, dynamiek, verantwoordelijkheid, openheid en professionaliteit van groot belang zijn. Het zijn de parameters die mede de voorwaarden scheppen voor goed wetenschappelijk onderzoek. De werkgroep is optimistisch over de terreinwinst die kan worden behaald door het opzetten van een kwaliteitsstelsel met een instrumentarium voor inhoudelijke kwaliteitsbeoordeling van het onderzoek en regelmatige zelfevaluatie. Bureaucratisering bedreigt vooral de instellingen en personen die middelen tot doel verheffen en met schijnexactheid over de kaders van wetenschappelijk onderzoek spreken. Met het oog op de reductie in beoordelingslast is het nodig dat er één kader voor beoordeling en zelfevaluatie wordt ontwikkeld voor alle geledingen van het wetenschappelijk onderzoek.

1 Zelfevaluatie

In het wetenschappelijk onderzoek wordt het onderzoeksbeleid door de onderzoekers zelf vormgegeven. Eigentijds leiderschap is daarbij van het allergrootste belang. Het bedoelde leiderschap is intelligent, weinig bureaucratistisch, open en ondersteunend, maar vaak ook confronterend en altijd doortastend. Regelmatige zelfevaluaties vormen de basis voor het proces van reflectie en actie. Deze zelfevaluaties geven op basis van eigen analyse inzicht in de relatie tussen de onderzoeksinspanningen en het resultaat van het onderzoek (publicaties, internationale positie, aanzien).

Dit soort evaluaties zijn smaakmakend, confronterend en tegelijk richtinggevend voor de beslissingen door de onderzoeksleiding. Die laatste wordt door de professionele onderzoeksgemeenschap vooral gerespecteerd vanwege wetenschappelijk gezag en kwaliteit en snelheid van de besluitvorming. Zelfevaluaties vormen een effectief instrumentarium om het onderzoek tussen-tijds bij te sturen en de onderzoeksgemeenschap alert te houden.

2 Niveau van zelfevaluatie

De werkgroep is er van overtuigd dat het instrument van zelfevaluatie geschikt is om op verschillende niveaus gebruikt te worden: de onderzoeksgroep, de onderzoekseenheid en de onderzoekinstelling. Het voorgestelde instrumentarium kan volgens de werkgroep van groot nut zijn bij besprekingen over de personele, materiele en financiële randvoorwaarden voor wetenschappelijk onderzoek in het algemeen en bij besluitvorming over richting en besteding van middelen voor onderzoek in het bijzonder.

3 Model

Er is geen aanleiding om een dwingend stramien voor te schrijven voor een interne zelfevaluatie. De werkgroep wil voorkomen dat een vorm van zelfevaluatie wordt ontwikkeld die te instrumenteel (door het te strikt hanteren van een protocol) wordt uitgevoerd. De aansturing van onderzoek is in de praktijk zo gecompliceerd en afhankelijk van bepaalde personen dat het ontwikkelen van een eenvoudig soort checklist zelfs contraproductief kan werken. Toch meent de werkgroep dat het om redenen van efficiency en vergelijkbaarheid van belang is om over een model te kunnen beschikken als basis voor bedoelde zelfevaluatie.

Punten die van belang zijn om zelfevaluaties in het wetenschappelijk onderzoek onderling vergelijkbaar te maken zijn bijvoorbeeld:

- herkenbaarheid voor de onderzoekswereld;
- aandacht voor leiderschap, teamvorming en aansturing van medewerkers;
- het mogelijk maken van een integrale afweging;
- hanteerbaarheid in internationaal verband;
- hanteerbaarheid op meerdere organisatieniveaus;
- het mogelijk maken van vergelijking van prestaties (*benchmarking*);
- het zich kunnen lenen voor intercollegiale toetsing;
- het vervangend kunnen werken voor andere modellen voor onderzoeksbeleid, met het oog op de evaluatie van de efficiëntie van het onderzoek.

4 Vertaling van een bestaand model

Een stramien voor zelfevaluatie is niet zonder meer voorhanden voor het wetenschappelijk onderzoek. De werkgroep kiest voor een op onderzoeksbeleid afgestemde variant van het model van het Instituut Nederlandse Kwaliteit (INK). Het naar de onderzoekswereld vertaalde model is gebaseerd op het model van de *European Foundation for Quality Management (EFQM)*, in het bijzonder de vertaling ervan door het INK. De werkgroep verwacht dat het kwaliteitsstelsel hierdoor zal kunnen aansluiten bij internationale ontwikkelingen binnen het bedrijfsleven en de overheid, zonder echter het eigen karakter van de onderzoekswereld tekort te doen.

5 Zelfevaluatie op permanente basis

Het model voor de zelfevaluatie bestaat uit negen aandachtsgebieden. De eerste vijf zijn gericht op de inzet van de onderzoekinstelling, de laatste vier geven een beeld van de waardering en de resultaten van deze inzet. Door middel van terugkoppeling worden inzet en resultaat bij elkaar gebracht. Achter het model schuilt de redenering dat goed onderzoeksbeleid alleen

dankzij voortdurende terugkoppeling op een hoger ontwikkelingsniveau kan komen. Dat geldt voor het onderzoek zelf en zeker ook voor de manier waarop het is georganiseerd.

Het primaire doel van de zelfevaluatie is beter inzicht te krijgen in de eigen activiteiten en hoe daarin verbeteringen kunnen worden bereikt. Een zelfevaluatierapport levert daarom het basismateriaal voor de kwaliteitsbeoordeling. Belangrijk is dat niet op een formele kwaliteitsbeoordeling wordt gewacht, maar dat de zelfevaluatie al in een vroeg stadium ter hand wordt genomen. Op het moment van de feitelijke formele beoordeling is slechts een *update* nodig.

6

Aandachtsgebieden

De negen aandachtsgebieden worden hieronder genoemd. Elke onderzoekseenheid kan in samenspraak met het Steunpunt Kwaliteit Wetenschappelijk Onderzoek deze aandachtsgebieden nader invullen.

6.1. *Leiderschap*

Dit betreft de wijze waarop het onderzoek wordt aangestuurd, de betrokkenheid van de leiding bij het onderzoek en de manier waarop verbeteringen in de aanpak van het onderzoek worden gestimuleerd en ondersteund.

6.2. *Beleid en strategie*

Hieronder valt de beschrijving van de missie van de eenheid, van de doelstellingen van het onderzoek op de langere termijn en van het bewaken van de samenhang in het onderzoek.

6.3. *Vorming en selectie van onderzoekers en medewerkers*

Dit betreft de aandacht voor werving, selectie, opleidingsbeleid en aandacht voor de perspectieven van jonge en oudere onderzoekers.

6.4. *Middelen*

Hier gaat het om de verwerving van en beslissingen over de financiering van onderzoek, beslissingen over infrastructurele voorzieningen en andere middelen, waaronder ICT-voorzieningen.

6.5. *Management van processen en professionals*

Dit betreft de identificatie, aansturing en borging van operationele processen in en rondom het onderzoek, waaronder het stimuleren van vernieuwing.

6.6. *Waardering door peers*

Dit aspect betreft het in beeld brengen van de belangrijkste *parameters of esteem*.

6.7. *Waardering door eigen onderzoekers*

Hieronder valt de waardering van onderzoekers en ondersteunend personeel voor de wijze waarop het onderzoek wordt aangestuurd, inclusief de werkomstandigheden waaronder het onderzoek plaatsvindt.

6.8. *Waardering door maatschappij*

Hierbij gaat het om het in beeld brengen van de maatschappelijke effecten van het onderzoek, de popularisering van het onderzoek en de wijze waarop de onderzoekseenheid bewust omgaat met bijvoorbeeld milieu-aspecten en ethische aspecten van het onderzoek.

6.9. Resultaten van onderzoek

Dit punt bedoelt ook de bewaking van financiële randvoorwaarden in kaart te brengen en de mate waarin operationele doelen worden gehaald (zoals de vergelijking met de in de vorige zelfevaluatie geformuleerde doelstelling, de opleiding van PhD's en de toepassing van onderzoek in de praktijk).

7

Ondersteuning zelfevaluatie

De zelfevaluatie kan samen met de kwaliteitsbeoordeling een goede basis vormen voor een stelsel van kwaliteitszorg. De werkgroep wil niet de indruk wekken dat het invoeren van zelfevaluaties eenvoudig is als daarmee nog geen ervaring is opgedaan. Er is een reëel risico dat het vooral een instrumentele exercitie wordt met veel onnodige bureaucratie.

Daarom zal ervaring moeten worden opgedaan met zelfevaluaties en met de eventuele bijdragen die deze kunnen leveren aan het onderzoeksbeleid. De werkgroep pleit voor een aantal zelfevaluaties, voorafgaand aan de eerste beoordelingen in 2002. De drie koepelorganisaties moeten de invoering van zelfevaluatie krachtig ondersteunen. De werkgroep is, desgewenst, bereid in deze belangrijke eerste fase een ondersteunende rol te vervullen.

Bijlage 4 Protocol voor de kwaliteitsbeoordeling van wetenschappelijk onderzoek

Dit protocol betreft de werkwijze die verband houdt met de externe beoordeling. Het betreft de kwaliteit van het onderzoek van een onderzoekseenheid. Bij een beoordeling door KNAW of NWO wordt de eenheid gevormd door een onderzoeksinstituut. Bij een universitaire beoordeling wordt de eenheid gevormd door afzonderlijke onderzoeksgroepen die gezamenlijk aan één of meer onderzoeksthema's werken, zoals in een onderzoeksschool.

Te nemen stappen voor externe beoordeling

<i>stap/tijdstip</i>	<i>beschrijving</i>
1. jaar 0	Het bestuur van de onderzoeksinstelling maakt een schema op grond waarvan onderzoekseenheden in de volgende vijf jaar zullen worden voorgedragen voor externe beoordeling. Zonodig wordt dit schema afgestemd met andere onderzoeksinstellingen. De besturen van KNAW en NWO stellen voor hun respectieve onderzoeksinstituten eveneens een dergelijk schema op.
2. jaar 0	De schema's van alle instellingen worden besproken op VSNU-niveau teneinde spreiding of juist een zekere gelijktijdigheid van externe beoordelingen te bevorderen.
3. jaar 0	Het bestuur van de onderzoeksinstelling maakt, afgeleid van het eerste schema, ook een intern schema op basis waarvan onderzoekseenheden in de periode voorafgaand aan de externe beoordeling een zelfevaluatie zullen uitvoeren.
4. jaarlijks	De uitkomsten van het wetenschappelijk onderzoek worden jaarlijks vastgelegd in een informatiesysteem dat valt onder verantwoordelijkheid van de onderzoeksinstelling. Delen van dit systeem worden via Internet ontsloten voor daartoe geautoriseerde instanties.
5. regelmatig	Een interne zelfevaluatie wordt gemiddeld eens per drie jaar verricht per onderzoekseenheid. Daarbij kan de hulp worden ingeroepen van een onder de VSNU ressorterend Steunpunt Kwaliteit Wetenschappelijk Onderzoek. De resultaten van de zelfevaluatie worden intern besproken en indien gewenst, intercollegiaal getoetst. Zij dienen ter onderbouwing van het onderzoeksbeleid van de onderzoekseenheid.
6. ten hoogste eenmaal per zes jaar	De onderzoeksinstelling bereidt de externe toetsing als volgt voor: 1. Ter ondersteuning van de externe toetsing wordt een secretaris aangewezen. Deze kan nader worden geïnstrueerd door het Steunpunt. 2. Zes tot negen maanden tevoren wordt de KNAW gevraagd namen te noemen van vijf externe <i>referees</i> . Kandidaten worden benaderd door de leiding van de eenheid danwel door het bestuur van de instelling. 3. De onderzoekseenheid bereidt documentatie voor die bestaat uit twee onderdelen: (1) rapportage over de inhoud en uitkomsten van het onderzoek en (2) een zelfevaluatierapport over het gevoerde onderzoeksbeleid. 4. De beoordelingscommissie ontvangt de rapporten minimaal één maand voor het bezoek aan de onderzoekseenheid.
7. tijdstip van externe beoordeling	De externe beoordelingscommissie bezoekt gedurende enkele dagen de onderzoekseenheid en spreekt tenminste met de leiding en de afvaardigingen van onderzoekers, promovendi en ondersteunend personeel. De commissie stelt een concept-rapport op en bespreekt dit met de leiding van de onderzoekseenheid. Het eindrapport wordt aangeboden aan het bestuur van de onderzoeksinstelling.
8. tijd na de externe beoordeling	De leiding van de onderzoekseenheid bespreekt de consequenties van de externe beoordeling en stelt het beleid zonodig bij. Daarvan wordt verslag gedaan in het daaropvolgende zelfevaluatierapport.

Rapportage over inhoud onderzoek en onderzoeksbeleid

De onderzoekseenheid produceert voor de externe kwaliteitsbeoordeling zelfevaluatierapporten over de volgende elementen van hun onderzoek:

<i>aspect</i>	<i>beschrijving</i>	
1. titel	onderzoeksthema en subthema's lijst van onderzoeksprojecten	
2. onderzoekers	deelnemende onderzoeksgroepen leiders onderzoek en deelnemende onderzoekers opbouw WP staf, PhD studenten, postdocs en OBP; leeftijdsopbouw	
3. inhoud	doeleinden onderzoek; missie samenvatting resultaten onderzoek vijf kernpublicaties per subthema; verwijzing naar websites toekomstplannen	
4. beleid	4.1. leiderschap 4.2. beslissingen 4.3. medewerkers 4.4. middelen 4.5. management 4.6. waardering door peers 4.7. waardering door medewerkers 4.8. waardering door maatschappij 4.9. resultaten van onderzoek	vormgeving en sturing van het onderzoek verdeling van taken en verantwoordelijkheden totstandkoming van beslissingen rond onderzoek bewaken van de samenhang in het onderzoek werving en beleid; flexibiliteit; carrièreplanning verwerving van financiering voor het onderzoek infrastructurele voorzieningen; investeringen sturing van onderzoek; kwaliteitsbewaking samenwerking in binnen- en buitenland <i>indicators of esteem</i> percentage medewerkers met vaste aanstelling samenwerking tussen medewerkers maatschappelijke aspecten; public relations samenwerking met bedrijfsleven opleiding van PhD's toepassing onderzoek resultaten gemeten aan doelen

Rapportage door externe beoordelingscommissie

De beoordelingscommissie zal in haar rapport zich zowel uitspreken over de kwaliteit van het onderzoek als van het onderzoeksbeleid. De commissie zal worden gevraagd aan het rapport concrete aanbevelingen toe te voegen. Het rapport zal een confidencieel karakter dragen, maar ter beschikking staan van instanties die zich bezighouden met andere *ex post* danwel *ex ante* beoordelingen.

Bijlage 5 Terminologie van de elementen, van belang voor de kwaliteitsbeoordeling

AIO	Assistent in opleiding
Akademie-onderzoeker	Jonge postdoc, gedurende drie of vijf jaar aangesteld bij een universiteit door tussenkomst van KNAW
Beoordelingscommissie	Commissie die zowel de inhoud van het onderzoek als het onderzoeksbeleid beoordeelt van een onderzoekseenheid
Discipline	Wetenschappelijk vakgebied
ECOS	Commissie tot Erkenning van Onderzoeksscholen
EFQM	European Foundation for Quality Management
Erkenning	(Her)erkenning van onderzoeksscholen
Experts	Deskundigen, aangezocht als lid van een beoordelingscommissie
Gegevens	Gestandaardiseerde informatie benodigd voor de beoordeling
Geldstromen	Financiering van het wetenschappelijk onderzoek, te onderscheiden in 1e, 2e, 3e en 4e geldstromen
Internet, Intranet	Openbaar toegankelijk netwerk ter ontsluiting van informatie
INK	Instituut Nederlandse Kwaliteit
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
Kwaliteitsbeoordeling	Beoordeling van de kwaliteit van wetenschappelijk onderzoek
Kwaliteitsbeoordeling ex ante	Beoordeling van de kwaliteit van voorgesteld onderzoek
Kwaliteitsbeoordeling ex post	Beoordeling van de kwaliteit van eerder verricht onderzoek
Missie	Doelstelling van een onderzoekseenheid
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OBP	Ondersteunend personeel voor wetenschappelijk onderzoek
OIO	Onderzoeker in opleiding
Onderzoeksbeleid	Strategie, gevolgd voor de sturing van het wetenschappelijk onderzoek
Onderzoeksbeoordeling	zie Kwaliteitsbeoordeling
Onderzoekseenheid	Eenheid van onderzoekers met eenzelfde missie
Onderzoeker	Wetenschappelijk vorser
Onderzoeksgroep	Eenheid van onderzoekers werkzaam als één team op een zelfde onderzoeksgebied
Onderzoeksinstelling	Faculteit, onderzoeksschool, of KNAW- of NWO-instituut
Onderzoeksinstituut	Zelfstandige onderzoekseenheid

Onderzoeksorganisatie	Organisatie voor wetenschappelijk onderzoek (KNAW, NWO, universiteit)
Onderzoeksprogramma	Planmatige aanpak voor de uitvoering van wetenschappelijk onderzoek
Onderzoeksproject	In tijdsduur en omvang omschreven wetenschappelijk project
Onderzoeksschool	Door de ECOS erkende onderzoekersopleiding
Onderzoeksthema	Wetenschappelijk probleemveld dat door onderzoek wordt aangepakt
<i>Parameters of esteem</i>	Blijken van erkenning van wetenschappelijke kwaliteit
<i>Past performance</i>	Documentatie van eerder verricht wetenschappelijk onderzoek
<i>Peer review</i>	Kwaliteitsbeoordeling door eminente collegae van buiten
Post doc	Gepromoveerde onderzoeker
Project	zie onderzoeksproject
Protocol	Beschrijving van de gang van zaken bij kwaliteitsbeoordeling
Publicatie	Gedocumenteerde uitkomst van wetenschappelijk onderzoek
Samenwerkingsverbanden	Samenwerking op het terrein van wetenschappelijk onderzoek
SKWO	Steunpunt Kwaliteit Wetenschappelijk Onderzoek
Ud	Universitair docent
Uhd	Universitair hoofddocent
VSNU	Vereniging van Nederlandse Universiteiten
Zelfevaluatie	Middel voor sturing van onderzoek door onderzoekseenheid, tevens bron van informatie voor de beoordeling van wetenschappelijk onderzoek; toetsing door eigen mensen van de eenheid

Bijlage 6 Vastleggen van gegevens

De voor interne en externe kwaliteitsbeoordeling benodigde gegevens moeten gestandaardiseerd worden vastgelegd in een informatiesysteem dat onder supervisie staat van de onderzoekinstelling. Voor een deel zullen deze gegevens via Internet landelijk toegankelijk zijn, voor een ander deel slechts voor daartoe geautoriseerde instanties.

In deze Bijlage doet de werkgroep een voorstel over de aard en de mate van ontsluitbaarheid via Internet van de gegevens. Tevens wordt een voorstel gedaan hoe de gegevens gestandaardiseerd moeten worden vastgelegd dan wel via Internet ontsloten kunnen worden. Het is niet denkbeeldig dat informatiesystemen op het niveau van de onderzoekinstelling geleidelijk aan zullen evolueren naar onderdelen van een landelijk netwerk van gegevens voor wetenschappelijk onderzoek. De landelijke toegankelijkheid is nuttig voor het raadplegen van gegevens voor *ex post* en *ex ante* beoordeling en ook voor het maatschappelijk verantwoorden van de voor het onderzoek ingezette middelen.

1 Informatiesystemen en Internet

De werkgroep gaat ervan uit dat alle onderzoekinstellingen beschikken over een (eigen) informatiesysteem voor het vastleggen van de voor interne en externe beoordeling van het onderzoek nodige gegevens. De werkgroep constateert evenwel – op grond van ervaring – dat de gegevens in deze systemen vaak niet zijn gestandaardiseerd, soms incompleet en ook niet extern toegankelijk zijn. Daarom doet de werkgroep een concreet voorstel voor standaardisatie en ontsluiting via Internet, met handhaving van regels voor dataprotectie. Dit bevordert ook de eis dat gegevens slechts eenmalig verstrekt behoeven te worden.

2 Informatiesystemen bij de onderzoekinstellingen

De werkgroep meent dat het (nog) niet van realiteitszin getuigt om de binnen de instellingen aanwezige informatiesystemen te willen vervangen door één landelijk informatiesysteem voor het vastleggen van gegevens over wetenschappelijk onderzoek. Wel hoopt de werkgroep dat instellingen bereid zullen zijn om rekening te houden met landelijke ontwikkelingen op dit gebied, wanneer zij hun bestaande informatiesystemen gaan vervangen.

De werkgroep stelt daarom voor dat de onderzoekinstellingen zich in eerste instantie inspannen om hun gegevens te ontsluiten door de gegevens via Internet toegankelijk te maken met – als gezegd – inachtneming van de regels voor dataprotectie. In beide gevallen blijven alle gegevens berusten onder de verantwoordelijkheid van de instelling en worden deze niet tevens elders opgeslagen. Idealiter zal een landelijke website voor gegevens over wetenschappelijk onderzoek tot stand komen die onder voorwaarden voor derden toegankelijk is.

3 Website onder supervisie van nwo

De werkgroep stelt voor dat een website wordt ingericht die via Internet toegang biedt aan daartoe geautoriseerde personen en instanties. De nadruk ligt hierbij op informatiesystemen met gegevens die nodig zijn voor de beoorde-

ling van wetenschappelijk onderzoek. Mogelijk daarvoor bruikbare software is in principe beschikbaar en is ontwikkeld door een consortium waarin NWO een belangrijk aandeel heeft.

De werkgroep stelt daarom voor dat onder supervisie van de drie onderzoeksorganisaties een taakgroep wordt ingesteld die verkent of en hoe deze website het doelmatigst operationeel gemaakt kan worden. De werkgroep meent dat deze website voor wetenschappelijke onderzoeksgegevens onder supervisie – niet noodzakelijkerwijze onder beheer – van NWO zou kunnen staan. De werkgroep is bereid in de aanloopfase daarbij adviserend en toetsend op te treden.

4

Standaardisering van en toegang tot gegevens

In figuur 3 wordt een tabellarische opsomming gegeven van de gegevens die nodig zijn voor interne en externe beoordeling van de kwaliteit van het wetenschappelijk zoveel mogelijk gestandaardiseerd weergegeven in een vorm die het weergeven in verschillende *formats* toelaat. Voor de uitwisseling van de gegevens tussen verschillende informatiesystemen wordt gebruik gemaakt van standaard uitwisselingsprotocollen, zoals XML, zolang de gegevens niet worden opgeslagen in een landelijk toegankelijk gegevensbestand. In alle gevallen blijven de gegevens berusten onder beheer van de onderzoeksinstelling en worden zij niet tevens elders opgeslagen.

Onderstaande gegevens worden zoveel mogelijk door de onderzoekers zelf eenmalig vastgelegd in een informatiesysteem dat onder supervisie staat van de onderzoeksinstelling. Controle op de juistheid van de gegevens en autorisatie berust onder de verantwoordelijkheid van de onderzoekseenheid. De gegevens worden via Internet ontsloten ten behoeve van (1) externe ex post en ex ante beoordelingen en (2) verantwoording van bestede middelen. Gegevens in *Italics* zijn confidentieel en zijn alleen onder voorwaarden extern toegankelijk voor daartoe geautoriseerde instanties.

Figuur 3. Gegevens die nodig zijn voor interne en externe beoordeling van de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek en het onderzoeksbeleid.

voor externe beoordelingen en verantwoording toegankelijk via Internet						confidentieel	
onderzoek	voorbeeld	onderzoekers	voorbeeld	publicaties	voorbeeld	beoordeling	voorbeeld
onderz. eenh.		achternaam	Waals	auteur(s)	Eindhoven W	rapp. onderz.	
		voorletters	J.D.	instelling(en)	UL		
naam	Tinbergen Inst.	voorvoegsels	van der	titel	Galvanometry	<i>doel; missie</i>	<i>tekst</i>
aard	onderz. school	<i>geb. datum</i>	23.11.1937			<i>samenvatting</i>	<i>tekst</i>
instelling	EUR	<i>geslacht</i>	M	refereed		<i>5 kernpublic.</i>	<i>5 publicaties</i>
adres	tekst					<i>toek. plannen</i>	<i>tekst</i>
		discipline	NABS code	tijdschrift	J Electrocard.	<i>Websites</i>	<i>www adres</i>
hoofdthema	tekst	functie	hoogleraar	jaar	1998		
missie	tekst			volume	23	rapp. beleid	
leiders	Tinbergen J.	instelling	UU	pagina's	167-72		
		project	Gaskinetica	(hfdst) boek		<i>leiderschap</i>	
subthemas	tekst	% fte	100			<i>beslissingen</i>	
leiders	Koopmans T.C.	periode	1998-2002	titel boek	Physiology	<i>medewerkers</i>	
				editors	Eijkman C.	<i>middelen</i>	<i>teksten</i>
onderz. groep				plaats	New York	<i>management</i>	
				uitgever	Wiley	<i>waard. peers</i>	
naam	Econometrie			jaar	1995	<i>waard. medew.</i>	
missie	tekst			pagina's	586-616	<i>waard. maatsch.</i>	
onderz. eenh.	Tinbergen Inst.			ISBN	code	<i>result. onderz.</i>	
				andere		commissie	
leiders	Crutzen P.J.						
medewerkers	onderzoekers			titel	octrooi	<i>naam. comm.</i>	<i>tekst</i>
				jaar	1998	<i>onderz. eenheid</i>	<i>DIMES</i>
project				div. gegevens	tekst	<i>instelling</i>	<i>TUD</i>
						<i>jaar</i>	<i>2007</i>
titel	tekst					<i>taak</i>	<i>tekst</i>
subthema	tekst						
periode	2003-2007					<i>lid</i>	<i>Meer, S.v.d.</i>
						<i>discipline</i>	<i>physics</i>
leiders	Tinbergen, N.					<i>adres</i>	<i>tekst</i>
medewerkers	namen					rapp. comm	
financiële bron	1e GS					<i>naam</i>	<i>tekst</i>
samenwerking	instellingen					<i>onderz. eenheid</i>	<i>Eval. DIMES</i>
						<i>periode</i>	<i>2002-2006</i>
						<i>inhoud. rapport</i>	<i>tekst</i>

Standpuntbepaling KNAW, NWO en VSNU

Inleiding

In mei 1999 hebben de besturen van KNAW, NWO en VSNU besloten tot instelling van de werkgroep Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek. De werkgroep kreeg tot taak 'het ontwerpen van een landelijk stelsel van kwaliteitszorg ten behoeve van het universitair onderzoek, alsmede de onderzoekersopleidingen en het onderzoek in KNAW- en NWO-instituten, dat met ingang van 2002 – na afloop van de tweede ronde van VSNU-beoordelingen – in werking dient te treden.' In de instellingsbeschikking van mei 1999 is deze opdracht nader uitgewerkt. De werkgroep, bestaande uit J.H. van Bommel, voorzitter, H. van der Laan, vice-voorzitter, mw. C.C. Bakels, S.S. Blume en W. van Vierssen en ondersteund door D.P. Noordhoek en N.R.J. Deen, begon in juli 1999 haar werkzaamheden. In april 2000 bracht de werkgroep – na enkele tussenstappen – haar definitieve rapport uit.

Uitgangspunten nieuw stelsel

De besturen van KNAW, NWO en VSNU stemmen op hoofdlijnen in met het rapport van de werkgroep Kwaliteitszorg. Het rapport levert een belangrijke bijdrage aan het oplossen van twee knelpunten in de huidige situatie: a. de overladen agenda van beoordelingen en b. (in de disciplinebeoordeling) het te vaak moeten vergelijken van 'steenkolen met eieren', waardoor de waarde van de oordelen voor het veld ontoereikend is. Het elimineren van deze knelpunten weegt op tegen het verdwijnen van het direct vergelijkende karakter van de beoordelingen.

De volgende uitgangspunten liggen ten grondslag aan het in 2002 in te voeren stelsel van kwaliteitszorg.

Verantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheid voor de kwaliteitszorg en het organiseren van externe beoordelingen van het wetenschappelijk onderzoek berust bij de leiding van de onderzoekinstellingen, dat zijn de resp. universiteitsbesturen en de besturen van KNAW en NWO. Of en op welke wijze binnen de universiteiten, onder eindverantwoordelijkheid van het College van Bestuur, verantwoordelijkheden worden gelegd bij de faculteiten is een zaak van de afzonderlijke instellingen. In het geval van interuniversitaire onderzoekscholen of instituten is de penvoerende universiteit primair verantwoordelijk.

Pijlers

De kwaliteitszorg berust op twee pijlers:

- systeem van zelfevaluatie (interne kwaliteitszorg);
- periodieke externe kwaliteitsbeoordeling op basis van *peer review* van al het universitaire en para-universitaire onderzoek (dekkend stelsel).

Onderzoekseenheid

Object van beschouwing is de onderzoekseenheid. Bij KNAW en NWO zijn dat de instituten die onder verantwoordelijkheid van elk van beide organisaties vallen. Bij de universiteiten zijn dat de onderzoekscholen, onderzoeksinstituten en andere door de Colleges van Bestuur te definiëren organisatieonderdelen. Van essentieel belang is dat een collegiaal of individueel bestuursorgaan verantwoordelijk kan worden gehouden voor beleid en beheer van de gedefiniëerde onderzoekseenheid.

Externe beoordeling

Overeenkomstig het voorstel van de werkgroep wordt gekozen voor een periodiciteit van de externe kwaliteitsbeoordeling van ten minste eens per zes jaar.

De externe beoordeling moet integraal van aard zijn, dat wil zeggen dat zij in beginsel zowel oordeelt over wetenschappelijke prestaties als over de kwaliteit van het onderzoekmanagement en het onderzoekbeleid. De beoordeling heeft zowel een retrospectief als een prospectief karakter, met dien verstande dat retrospectie op de voorgrond staat. Het zwaartepunt van de retrospectieve beoordeling ligt bij het doen van uitspraken over de geleverde wetenschappelijke prestaties naar internationale maatstaven alsmede over de mate waarin vooraf gestelde beleidsdoelen zijn bereikt. Het prospectieve deel richt zich op de beoordeling van de gekozen missie, positie en het beoogde werkprogramma-op-hoofdpijnen.

Zelfevaluatie

De interne kwaliteitszorg is permanent van aard. De uitkomsten van de zelfevaluatie dienen elke drie jaar te worden vastgelegd in een interne rapportage. Deze rapportages dienen te worden overgelegd aan de evaluatiecommissie die de zesjaarlijkse externe kwaliteitsbeoordeling uitvoert. De rapportages zijn niet openbaar.

Standaard protocol

KNAW, NWO en VSNU zullen een gemeenschappelijk protocol opstellen dat zowel de zelfevaluaties als de externe evaluaties bestrijkt. De standaard-opdracht aan elke externe beoordelingscommissie wordt daarin geformuleerd. Verder worden in het protocol de beoordelingsaspecten en de hoofdcriteria van de externe beoordeling – kwaliteit, productiviteit, relevantie en vitaliteit – uitgewerkt. Bij die uitwerking dient ruimte te worden geboden aan mogelijke variatie in kwaliteitscriteria tussen uiteenlopende wetenschapsgebieden en onderzoeksinstituten.

Het protocol zal tevens richtlijnen bevatten voor de rapportage door de beoordelingscommissie. Het rapport zal geen tot personen herleidbare uitspraken mogen bevatten en geen als ‘bedrijfsgeheim’ (in geval van derde geldstroomfinanciering) te bestempelen informatie.

Het staat de leiding van de onderzoekenheid, resp. de besturen van de universiteiten en van KNAW en NWO vrij de beoordelingscommissie te verzoeken additionele aspecten in haar oordeelsvorming te betrekken. De commissie zal hierover afzonderlijk dienen te rapporteren.

Evaluatie van het nieuwe stelsel

In 2010, wanneer alle onderzoekenheden tenminste één externe beoordeling hebben ondergaan, zal het nieuwe stelsel op zijn werkzaamheid en waarde worden beoordeeld.

Uitwerking op onderdelen

Inhoud zelfevaluatie

Ingestemd wordt met de beschouwing van de werkgroep in bijlage 3 van het rapport. Het model van de European Foundation for Quality Management (EFQM), in het bijzonder de vertaling ervan door het Instituut Nederlandse Kwaliteit (INK) biedt een nagenoeg uitputtend richtsnoer voor de aanpak van de zelfevaluatie. Het is duidelijk dat elke zichzelf respecterende leiding van een onderzoekenheid op gezette tijden de vragen opwerpt, de analyses verricht of doet verrichten, dan wel de diagnoses stelt die het model beschrijft. Het zal door de universiteiten, KNAW en NWO echter niet als model verplichtend worden opgelegd.

Steunpunt Kwaliteit Onderzoek

De VSNU zal voorsnog niet overgaan tot de inrichting van het door de werkgroep aanbevolen Steunpunt. Het VSNU-bureau zal ten behoeve van de universiteiten een clearing-house functie op het gebied van kwaliteitsbeoordeling blijven vervullen en op verzoek van universiteiten de organisatie van onderzoekbeoordelingen op zich blijven nemen. De VSNU zal tevens nagaan welke managementtrainingen op het gebied van kwaliteitszorg zij ten dienste van de universiteiten (en mogelijk ook van KNAW- en NWO-instituten) kan doen ontwikkelen.

Door de drie organisaties zal een bestand worden opgebouwd van beleidsmedewerkers van universiteiten, KNAW en NWO die in aanmerking komen voor 'uitlening' ten behoeve van de secretariaatsvoering van externe beoordelingscommissies.

Kwaliteit van de kwaliteitszorg

De KNAW zal, anders dan de werkgroep voorstelt, niet verantwoordelijk zijn voor de samenstelling van de beoordelingscommissies. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de Colleges van Bestuur, resp. de besturen van KNAW en NWO.

Wel zal de KNAW op landelijk niveau taken verrichten ter bevordering van de 'kwaliteit van de kwaliteitszorg'. Deze nader uit te werken taken zullen zich richten op het achteraf toetsen van de procesgang bij de externe kwaliteitsbeoordeling (naleving protocol, wetenschappelijk niveau beoordelingscommissie) en op de kennisopbouw rond methodische kwesties van kwaliteitsbeoordeling.

Bij bedoelde uitwerking zullen tevens de erkenningsprocedure onderzoekscholen en de voor de eigen instituten van de KNAW te treffen voorzieningen worden betrokken.

Openbaarheid

De externe beoordelingscommissie legt haar oordeel vast in een rapport, met inachtneming van de in het eerdergenoemde protocol te formuleren richtlijnen, beoordelingsaspecten en -criteria.

Het rapport van een externe beoordelingscommissie is openbaar. In het geval de beoordelingscommissie is gevraagd te oordelen over additionele aspecten dan in het standaard-protocol voorzien, zal de commissie dit in een afzonderlijk-

ke rapportage vastleggen. Dit afzonderlijke rapport is niet openbaar doch slechts bestemd voor bestuur en directie van een onderzoekschool of instituut, voor de decaan van een faculteit en voor het bestuur van de universiteit of van KNAW of NWO.

Voor de openbaarheid zijn in ieder geval ook bestemd de opvattingen van management en bestuur over de evaluatie-uitkomsten en (niet-persoonsgerichte) maatregelen die zij in positieve of negatieve zin naar aanleiding daarvan willen treffen. Het ligt voor de hand dat de universiteitsbesturen en de besturen van KNAW en NWO elk jaarlijks de minister van OCenW in een openbare rapportage inlichten over de evaluaties die onder hun verantwoordelijkheid hebben plaatsgevonden en over de resultaten daarvan.

Informatiesystemen

De Nederlandse Onderzoek Databank (NOD) bevat gegevens over meer dan 40 000 projecten van lopend onderzoek. In samenwerking tussen NIWI-KNAW, dat verantwoordelijk is voor de NOD, en de Stuurgroep Informatiebeleid (SIB-VSNU) is een plan van aanpak in uitvoering dat moet resulteren in een geïntegreerd, landelijk gekoppeld systeem van lokale databases met beschrijvingen van onderzoekprojecten en -programma's. De toegang tot het informatiesysteem dient één enkele, door iedereen raadpleegbare, webfaciliteit te zijn. Het systeem dient gekoppeld te worden aan Europese bestanden en open te zijn voor verbindingen met gerelateerde informatie. Gebruikersvriendelijkheid, zowel bij het invoeren, het raadplegen als het beschikbaar krijgen van gegevens, dient voorop te staan.

Aan de SIB-VSNU en NIWI-KNAW is gevraagd gezamenlijk advies uit te brengen over de door de werkgroep Kwaliteitszorg gedane aanbevelingen voor toe te passen informatiesystemen. SIB en NIWI is verzocht na te gaan in hoeverre deze aanbevelingen dienen te leiden tot aanpassing van bovengenoemd plan van aanpak.

4

Slot

Voor de zomer van 2001 zullen nadere conclusies worden geformuleerd inzake onderdelen van deze standpuntbepaling. Dit betreft: de wijze waarop de universiteiten desgewenst disciplinegewijze aggregaties en vergelijkingen tot stand kunnen brengen tussen de externe beoordelingen per onderzoekenheid; de dienstverlening die de VSNU met de betrekking tot de organisatie van onderzoekbeoordelingen aan haar leden kan aanbieden; de uitwerking van de op landelijk niveau door de KNAW te vervullen taken inzake de 'kwaliteit van de kwaliteitszorg'; het opstellen van het door universiteiten, KNAW en NWO te hanteren standaardprotocol; de keuze van het informatiesysteem ten behoeve van de publieke toegankelijkheid en beschikbaarheid van project- en program-mabeschrijvingen.